

Ратко Делетић

Трагом једне истине

Владета Вуковић »Осврти«, »Јединство«, Приштина 1972.

Судбина критичара никад није била захвална, они су вјечно били анатемисани, стављани по страни, добро је то приметио Шолда: »Критичар мора бити у сталном ангажовању, да би у јавности добио приближно мјесто које му припада«. За разлику од многих савремених критичара данас, Владета Вуковић је својерстан, одмјерен у оцењивању и одмјеравању критичког става. Његови оптимални приступи указују на битне поступке књижевног дјела. Изоштравање оптичке перспективе, искуства и саопштења, приказује и вреднује садржајем дајући шири значај духовног простора. Вуковић се бави усмјеравањем критике, као и аналитичким ставовима, а то је трајање које се заснива на позитивним идеологијама, које су прихваћене свјесно у традиционалном облику. Ради се дакле, код Вуковића, о прихватању и одабирању; Стваралачки и технички поступци су несумњиво израз културе инерције. Овакво схватање има своје преседане: Сви анодализми огледају се у асоцеизи једног одређеног, прошлог, оригиналног периода књижевне историје, као и у оживљавању његових естетичких норми.

Књига Вуковићевих осврта чини анализу, појединачних расправа о писцима између два рата. Значај његове књиге је у томе, што она открива битности и егзистенцију дјела. Дјело је управо то раскивање у свему што јесте. Сазнање није ништа друго до стварање и новина у испитивању. То је анализа, у којој поступност чини главно обиљежје Вуковићевог критичарског духа, уједно истраживачки односи Вуковића говоре колико о интелектуалцу, толико и о човјeku.

Наћи ће се код Вуковића више или мање неодлучна мјеста за прецизна одмјеравања критичарских односа. Али он би се изразито субјективан, он зна и тајне како се избјегава субјективност. А неке од њених тајни, јесу по свој прилици, живи смисао за конкретност. Вуковић није склон да убеђује већ да да поставке. Он исистира на свом предмету како би се сам објаснио. Предметност његове критике, пружа нам доказе као изазов читалачкој способности. Нуди нам метод из кога прозилази тврдња. Он не жели да се супротставља, он само доказује и указује, на битне пропусте и промашаје писца, његове површности и несагласности.

Највећа тешкоћа критике је изложити чињенице којима није потребна генерализација; оно што нам се у тренутку учини необичним, личан угао гледања, може другоме да

личи на прецизну концентрацију једне врсте осјећања којом је испуњен зрак критичарске мисли. Свакако да Вуковић као критичар носи све ове компоненте, али везу тражену простором не налази у трагању који би дао једну дубљу аналитичку оцјену, већ се упушта у ону другу страну критике а то је доказивање, увјеравање у трансмисији идејног полазишта писца. Тиме даје селекцију не појединачну него општу; од психолошких до структурално-аналитичких облика, који понекад не дају најбоље анализе. Асоцијално улажење у срж дјела изнад је свих систематизација, Вуковић се овдје осврће на естетици, али такве анализе важе само за елементе структуре, нема сумње, облици подједнако важе за интерпункцију и садржај, а не само за односе међу формама. Сазнање и процењивање кроз посматрање, облика у којима стоји чврстина нити и веза, а што је за Вуковића суптилан став, као и везивање духа са стварима.

Критичарски дух мора улазити у саму суштину, откривати неоткривене елементе као и сазнање. С обзиром да Вуковић, у својој анализи »Осврти« стоји на релацији умјетник — писац, његов регистар трагачког испитивања носи комуницирање официјелних елемената, који говоре о дубини афинитета. Перманентност његове критичарске вјештине, није само у изналажењу, а с обзиром да истина која проистиче из саме анализе Вуковићевих ставова, даје довољно могућности и исцрпности, као и брижљивој повезаности цјелина, која по некад не даје добре резултате. Све то чини један спрег дугогодишњег рада, који је итекако обилан и сугестиван. Из свега тога можемо слободно рећи, да Вуковићева књига »Осврти« је један допринос српској књижевности на Косову, а и ван њега. Интимне везе и проиљивости, у трагању за истином, за поетским простором, је дугосежни, као и исцрпни рад Вуковића, да се приближи стваралачкој суштини, да досегне правницу унутарњег. И то му успева, тако што његова самокритичарска особеност прилази беспријекорно оригинално и усвојено само по себи, и ником више.

Поред обилног и студиозног рада на поетском испитивању Лазе Костића, који је особен и нов на један начин: Тиме што Вуковић суочава све досадашње критике и судове изречене о пјеснику Костићу, са једним новим истраживањем, и приласком његовој поетској суштини. Затим слиједи » Два записа о Његошу« Стари и нови свет Игњатовића и Сремца« као и »Нушић и Ракић у Приштини«, затим, говори о писцима који стварају на Косову: Вуку Филиповићу, Драгану Стојадиновићу, Петру Сарићу и другима, дајући и критичке текстове о Милораду Стојевећу, Милану Кашанину, Воиславу Максимовићу, Тоду Чолаку, и другима. Његов концепт књижевне критике, исказује се присуством као критичар — лиричар, који и у критици углавном уводи сопствену пјесничку личност. Његова књига »Осврти« компактно је анализа о дјелима из области књижевне историје у ширем смислу, по којима и теоријски уводи осврте, по којима је и књига добила наслов, представља један саздан свијет поетских слика. Укупна саопштења су коментар о дјелу, која не износе парцијално, већ битно, у којима нема одређених танчина. Класификација долази до изражаја тиме, што Вуковић појединачно и поступно прилази испитивању. Такав начин запажања представља успло прилаз аналитичком трагању. Његов дијалог са писцима, чини особеност, која увјерава у исказ његове књижевне критике.

Понекад се Вуковић удаљи од цјелокупности и, често, од основне усмјерености комуницираног искуства које је у дјелу садржано. Све то чини понекад неодређивање облика, али и не ставова. Доследност је у томе: Критичари се данас све више ограничавају на оно што само критика може. Ријеч је међутим о критици, о њеним узроцима, као и њеног начелног вида при испитивању умјетничке цјелине. Један од њених

исходишта, процеса, треба тражити na њеном извору који egzистира код нас већ два вијека. Због тога је Елиот хтио да постави једну јавну дистикцију, истичући да је »вјерни дио кретања у суштини критика«.

Наглашавајући неопходну компаративност вредновања Владета Вуковић, у основи даје одређене оптималне могућности критике, гдје дјело постоји у координацији простора, и тиме одређује његову особеност и специфичност. Стога стварање полази од његове рукотворне стране, а то полагање и прилажење, као и ствари, оvdје истина, прибивају као доказ између расвјетљавања и искуства. Све то чини Вуковићеву књигу критика значајном у критици код нас, и његова књига долази као свијетла страна литературе.